

4. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – СПб: Питер, 2000. – 712, [4] с.

The article deals with pedagogical innovation professional culture of a personality; structural components and psychological mechanisms of its development are determined; the peculiarities of innovation thinking have been analyzed.

Key words: professional innovative culture of personality, psychological mechanisms of development of professional innovative culture, innovative personality.

Отримано: 08.12.2009

УДК 159.923

Р.В. Каламаж

Я-концепція професіонала як інтегральна складова особистості у поняттєвому апараті сучасної психології

У статті здійснюється виклад аналізу ступеня розробленості теоретико-методологічних засад професійної Я-концепції як основи її подальшого системно-структурного та змістового аналізу, а також наводяться результати емпіричної верифікації теоретичних положень щодо Я-концепції як інтегральної складової особистості.

Ключові слова: Я-концепція, суб'єктивність, емпіричні референти Я-концепції, диспозиційна та ситуаційна рефлексивність.

В статье предлагается анализ степени разработки теоретико-методологических основ профессиональной Я-концепции как основы её дальнейшего системно-структурного и смыслового анализа, а также приводятся результаты эмпирической верификации теоретических основ относительно Я-концепции как интегральной составляющей личности.

Ключевые слова: Я-концепция, субъективность, эмпирические референты Я-концепции, диспозициальная и ситуативная рефлексивность.

Проблема вдосконалення професійної підготовки юристів є гостро актуальною в умовах сучасних суспільних реалій. У нашій

державі, яка переживає складні трансформаційні зміни, діяльність юриста залишається однією з найбільш затребуваних. Специфіка юридичної професії обумовлює відповідні вимоги до її суб'єктів, зокрема щодо їх професійного й особистісного розвитку.

У сучасних психологічних дослідженнях зазначається, що спеціаліст із вищою освітою повинен бути, з одного боку, зрілою особистістю, із розвинутою самосвідомістю, а з іншого – бути готовим до постійного саморозвитку та самопроекування в процесі професійної самореалізації [20].

Оскільки опосередковуючою ланкою між особистістю та професійною діяльністю є професійна самосвідомість, то процес формування останньої дозволяє досягати ефективних результатів як в особистісному зростанні, так і в професійній діяльності.

Відомо, що період професійної підготовки є одним із важливих етапів формування особистості, який характеризується не тільки активним оволодінням професійними знаннями, уміннями і навичками, але й істотними змінами у сфері самосвідомості.

Науково-дослідницький інтерес до вивчення таких феноменів, як професійна самосвідомість та професійна Я-концепція, поширюється на значне коло професійних галузей [1; 2; 6; 9; 14; 16; 21; 22; 23 та ін.]. Проте проблема становлення професійної Я-концепції юристів залишається дослідженою недостатньо, особливо на початковому етапі оволодіння професією у ВНЗ [3; 11; 13; 19 та ін.]. Недостатня кількість праць у цьому напрямку не розкриває дійсного потенціалу проблеми, що призводить до труднощів у визначенні конкретних заходів, спрямованих на формування і розвиток професійної Я-концепції майбутнього юриста. Разом із тим теоретичне висвітлення та емпіричне дослідження вказаної проблеми відкриває широкі перспективи поліпшення якості підготовки майбутніх юристів.

Виявлення психолого-педагогічних умов та індивідуально-психологічних чинників становлення професійної Я-концепції майбутніх юристів на етапі професіоналізації у ВНЗ потребує зокрема:

- з'ясування ступеня розробленості теоретико-методологічних засад професійної Я-концепції з метою її подальшого системно-структурного та змістового аналізу;
- верифікації теоретичних положень щодо Я-концепції як інтегральної складової особистості.

Здійснений нами аналіз літератури [4; 5; 7; 8; 10; 12; 15; 17; 18; 22; 24; 25 та ін.] показав, що у вітчизняній і зарубіжній психології існує чимало точок зору щодо змісту та функцій Я-концепції, а також її структурних компонентів.

Різні теоретико-методологічні підходи не суперечать один одному і можуть розглядатися як взаємодоповнювані. Так, у зарубіжній психологічній думці Я-концепція в теоретико-концептуальному плані спирається переважно на положення гуманістичної психології, інтеракціонізму, когнітивної психології, психоаналітичну традицію.

У вітчизняній теорії Я-концепції акцент робиться на уніфікації концептуально-термінологічного апарату для її опису, а також на пошуку надійних структурних одиниць та емпіричних референтів для виміру. Найпоширенішим у цьому плані є погляд на Я-концепцію як на сукупність установок індивіда на самого себе. Таке розуміння Я-концепції відображає її структурно-динамічний характер (уявлення про себе становлять певну структуру, що піддається емоційній оцінці).

У результаті аналізу поняття Я-концепції в контексті вітчизняних та зарубіжних досліджень, основних теоретико-методологічних підходів та принципів ми узагальнили емпіричні референти (репрезентативні одиниці) Я-концепції, врахування яких здійснюється при організації емпіричних досліджень:

Психофізіологічні:	– емоційна стійкість; – рівень особистісної і реактивної тривожності
Когнітивні:	– рівень рефлексивності, у т.ч. диспозиційної; – когнітивна складність і диференційованість “Образу-Я”; – когнітивне відокремлення Я (пізнавальна індивідуалізація); – узгодженість між модальностями “Я-реальне”, “Я-ідеальне”, “Я-дзеркальне” тощо; – гетерогенність критеріїв оцінювання
Оцінно-ціннісні:	– самооцінка професійних здібностей, особистісних якостей; – рівень самоповаги та самоприйняття; – рівень домагань; – відчуття самоефективності
Мотиваційні:	– локус контролю; – орієнтація на оволодіння майстерністю; – мотивація до самопізнання
Соціально-психологічні:	– рівень розвитку діалогічної установки відносно інших

Я-концепція характеризується, з одного боку, динамізмом, а з іншого – прагненням до стабільності (що проявляється насамперед в Его-захисній функції). Динаміка Я-концепції відбувається у горизонтальній та вертикальній площинах.

Горизонтальна площина динаміки Я-концепції пов’язана із формуванням архітектоники Я-образу, яка передбачає поділ на

взаємодіючі між собою центральну та периферійну частини. В основі цього формування лежить система критеріїв оцінок, яка складається із *соціальних критеріїв* (соціокультурні стандарти та норми соціального оточення й суб'єктивна інтерпретація соціальних реакцій інших людей на індивіда) та *індивідуальних критеріїв*, засвоєних індивідом упродовж життя. Якщо йдеться про особистість професіонала, то слід враховувати ще й більш формалізовані та операціоналізовані *критерії оцінок суб'єкта професійної діяльності*. Означена система критеріїв формується в результаті дії різних механізмів формування Я-концепції: дзеркального відображення; соціального порівняння; самопрезентації та самоверифікації; стереотипізації; децентрації; інтеріоризації; ідентифікації; рефлексії; впливу референтної групи; авторитету; соціальних експектацій тощо.

Рівнева (вертикальна) площина динаміки Я-концепції пов'язана насамперед із якісними змінами її системного розвитку в напрямку ієрархічної інтеграції завдяки розвитку самопізнання від простого самосприйняття до рефлексії та переосмислення (див. рисунок 1).

Стан Я-концепції як системи	Основні показники
1. Дифузний стан	Професійна Я-концепція у зародковому стані, відсутні когнітивні та емоційні процеси в сфері професійної самосвідомості
2. Системна диференціація	Когнітивна, емоційна та поведінкова складові функціонують більш-менш автономно
3. Системна інтеграція	Наявність достатньо стабільних зв'язків та взаємозалежності між окремими елементами
4. Ієрархічна інтеграція	Наявність зв'язків елементів за горизонтальними та вертикальними рівнями системи
За специфікою прийомів самопізнання:	
1. Рівень співвіднесення "Я-ІНШІ":	переважає самосприйняття, самостереження
2. Рівень співвіднесення "Я-Я":	переважає осмислення, самоаналіз
3. Рівень переосмислення "Я-Я":	переважає переосмислення в проблемних ситуаціях

Рисунок 1. Динаміка Я-концепції за системним рівнем розвитку та специфікою самопізнання

Виходячи з цього, критерії рівнів розвитку професійної Я-концепції доцільно розглядати за такими видами: *інтегральні*, що відображають рівень розвитку емпіричних референтів професійної Я-концепції, а також рівень розвитку суб'єктивності;

системного розвитку, що відображають рівневу трансформацію Я-концепції у напрямку диференціації, інтеграції та ієрархізації; структурно-функціональні, що відображають, сукупність взаємовідношень, пов'язаних з функціонуванням структурних компонентів професійної Я-концепції як системи в напрямку утворення її глобального ефекту; часткові, що відображають рівень розвитку окремих компонентів професійної Я-концепції та її змістові характеристики.

За рівнем розвитку суб'єктивного світу трансформація Я-концепції відбувається від егоцентричної до діалогічної (див. рисунок 2.). При цьому якісно змінюється спрямованість Я-концепції від фаворитизації до мотивації самопізнання, творчості, самореалізації, самоактуалізації.

Егоцентрична Я-концепція	Категоріальна Я-концепція	Діалогічна Я-концепція
1.1. Регулююча спрямованість Я-концепції		
Мотивація до визнання за будь-яку ціну, до фаворитизації.	Мотивація до прояву конформності, переважно адаптивний, нетворчий характер реалізації власного Я.	Мотивація до самопізнання, творчості, самореалізації, самоактуалізації
1.2. Особливості ставлень та самоставлень		
Творче начало спрямоване тільки на користь собі, людина сприймається об'єктно	Втрата творчого начала, сприйняття "Своїх" як самоцінностей, "Чужих" – об'єктно	Свобода від егоцентризму та групових інтересів, розвиток діалогічної установки у самосприйнятті та сприйнятті інших
1.3. Особливості само- й світосприйняття та самопізнання		
"Пізнавальна лінь"	Пізнавальна категоризація	Пізнавальна індивідуалізація
1.4. Особливості ціннісно-сислової сфери		
Недиференційованість цінностей; гомогенність оцінювання	Залежність від цінностей групи; гомогенність оцінювання	Ієрархічність системи ціннісних орієнтацій; гетерогенність оцінювання (у т.ч. розвиненість критеріїв професіоналізму)

Рисунок 2. Трансформація Я-концепції за рівнем розвитку суб'єктивності

Особливістю само- й світосприйняття людини з егоцентричною Я-концепцією є пізнавальна лінь, яка проявляється у спрощеному

й стереотипному мисленні, імпульсивності, схильності до самозахисту, нерозвиненій здатності до рефлексії, переважанні емоційного компоненту мислення над раціональним, і, як наслідок, – закритість до зовнішнього світу та інших людей. Пізнавальна категоризація характеризується слабкою диференційованістю категоріального апарату світо- й самосприйняття, переважно інтуїтивним способом сприйняття досвіду, орієнтацією на значимих Інших, вибіркоким ставленням до Своїх, невизнанням Чужих. Пізнавальна індивідуалізація проявляється у розвинутій рефлексії, авторефлексії, здатності до перцептивної децентрації, інтра- та інтердіалогічності.

В основі діалогічної Я-концепції лежить гетерогенність оцінювання та сформована ієрархічна система ціннісних орієнтацій, а також диспозиційна рефлексивність та когнітивне відокремлення власного Я.

У сучасних дослідженнях підкреслюється, що високий рівень освоєння та виконання діяльності значно детермінується особливостями когнітивного, емоційного та поведінкового компонентів особистості, що інтегративно об'єднуються на рівні Я-концепції.

Теза про те, що Я-концепція є головним інтеграційним центром особистості й виконує функцію головного регулятора та інтегратора її функціонування, дістала широке висвітлення у теоретичних дослідженнях [1; 10; 15; 25 та ін.]. Ми поставили перед собою завдання емпірично підтвердити цю тезу. Вихідною точкою для планування дослідних експериментів слугувала ідея стосовно того, що розвиток самопізнання, рефлексії, особистих стандартів оцінювання, користування схемами “Я”, “Ми”, “Інші”, судженнями про власну ефективність впливає на особливості функціонування людини, прийняття рішень, саморегуляцію. Це пов'язано, на нашу думку, насамперед з особливою здібністю, яка відрізняє людину від усіх інших живих істот – здібністю до мислення. Саме ця здібність лежить в основі рефлексивного функціонування людини.

Поряд з існуванням глобальних детермінант саморефлексивних тенденцій (наприклад, породжених взаємодією з іншою людиною, з групою людей, з натовпом), існують стійкі відмінності в постійній, середній тенденції (схильності) людей до самоаналізу. Параметри цих індивідуальних відмінностей позначаються в психологічній літературі різними термінами. Наприклад, Дж.Капрара і Д.Сервон говорять про індивідуальні показники за параметрами *індивідуальної самосвідомості та соціальної самосвідомості*, які проявляються в безпосередніх самозвітах

щодо прагнення роздумувати про самого себе. Індивідуальна самосвідомість – це усвідомлення власних думок і почуттів. Цей параметр відображають такі твердження, як “Я багато думаю про себе самого”. Соціальна самосвідомість – це усвідомлення себе як соціального об’єкта, на який спрямована увага інших людей. Її відображають такі твердження, як “Зазвичай я прагну справити гарне враження” [12].

М.Яримович [25] називає індивідуальну самосвідомість *диспозиційною рефлексивністю*, визначаючи її як властивість особистості, що полягає в готовності до мислення відносно власного функціонування, як більш постійну схильність до зацікавленості власною особистістю. Крім того, автор виділяє *ситуаційну рефлексивність*, яка є результатом експериментальних “маніпуляцій” із самосвідомістю з метою спонукання людей до більш уважного ставлення до себе (наприклад, коли перед ними ставлять дзеркало).

Важливою для планування емпіричного дослідження є теза стосовно того, що основна відмінність між системами автоматичної і рефлексивної регуляції виражається в показниках часу перебігу психічних процесів, які перебувають під впливом кожної з систем. Зокрема, багатьма емпіричними дослідженнями доведено, що рефлексивність сповільнює процеси перетворення інформації [25 та ін.].

Рефлексивність була визначена нами як *незалежна змінна*, на яку ми впливали з метою її активізації в учасників експерименту. *Залежною змінною* було визначено час перетворення інформації. Основною метою дослідження був аналіз залежності між рефлексивністю та перебігом прихованих процесів мислення. Відповідно перевірялась гіпотеза, що самоспонування рефлексивності продовжує час автоматичної обробки інформації, іншими словами: рефлексивність сповільнює процеси перетворення інформації.

У дослідженні взяли участь 92 студенти різних спеціальностей Національного університету “Острозька академія”.

Організація дослідження передбачала ситуаційне спонування учасників до рефлексивності (загострення їхньої уваги на завданні, яке вимагає розмірковування), а потім виконувалися завдання, де розмірковування неможливе (суттєвою особливістю цих завдань була їх непов’язаність із предметом попередніх рефлексій).

У результаті порівнювався час розв’язування простих завдань особами з різним ступенем рефлексивності.

Вимірюваним проявом рефлексивності була гетерогенність стандартів оцінювання. Під гетерогенністю стандартів оцінювання ми розуміємо прояв людської здібності до однакового виокремлення

як позитивних, так і негативних сторін одного й того ж об'єкта, явища чи стану. Такий стиль оцінювання означає, що людина керується пізнавальними стандартами, котрі зумовлюють формулювання висловлювань типу: “з одного боку..., але з іншого...”. Як відомо, афективне оцінювання світу не дає такої можливості, адже афект є холістичним, недиференційованим, глобальним баченням ситуації в “чорному” або “білому” контексті.

Учасники дослідження отримали завдання сформулювати аргументи, які вказують на негативні й позитивні сторони лідерства. Більшість аргументів, сформульованих у дослідженні, були позитивними (пов'язаними з можливістю впливати на стан речей), а проявом високого ступеня гетерогенності стандартів оцінювання є генерування аргументів з різною валентністю. Показником гетерогенності стандартів оцінювання було співвідношення кількості негативних аргументів до кількості позитивних аргументів. Чим ближче цей показник до одиниці, тим більшою є гетерогенність стандартів. Отже, було відібрано дві групи студентів: із низькою гетерогенністю стандартів (27 чоловік) та високою гетерогенністю стандартів (12 чоловік).

На наступному етапі досліджувані з низькою та високою гетерогенністю стандартів виконували завдання, які вимагали залучення вербального інтелекту: якнайшвидше називати синоніми до слів, поданих у зразку; складати слова з нонсенсного набору літер; логічно з'єднувати слова у визначення.

Виявилось, що особи з високими показниками гетерогенності стандартів оцінювання розв'язали завдання за довший час, ніж особи з відносно низькими показниками гетерогенності. Істотність різниці за критерієм Стьюдента $t = 3.324 (<0,01)$.

Отже, наша гіпотеза стосовно того, що рефлексивність сповільнює процеси перетворення інформації, підтвердилася. Однак виникає питання, як буде впливати активізація диспозиційної рефлексивності на виконання завдань, пов'язаних з особистісним смислом.

Незалежною змінною нашого наступного експериментального дослідження була визначена диспозиційна рефлексивність. Залежна змінна – час виконання завдань, пов'язаних із категоризацією аксіологічних понять.

Метою дослідження було порівняння часу категоризації понять, що позначають цінності, в осіб з різним ступенем диспозиційної рефлексивності. У дослідженні взяли участь 37 студентів 5-го курсу юридичного факультету Національного університету “Острозька академія”. Для вимірювання рефлексив-

ності був використаний складений нами список із 50 слів, які позначали цінності (незалежність, свобода, друзі, здоров'я, скромність, чесність тощо). Потрібно було виділити довільну кількість цінностей, розподіливши їх за двома групами: "цінності, що керують власним життям" та "цінності, що керують життям інших людей". Наступним кроком потрібно було виділення десяти найважливіших цінностей для самих досліджуваних і десяти – для інших людей. Проявом ступеня рефлексивності ми вважали кількість цінностей, вказаних щодо себе і не вказаних щодо інших людей. Показником рефлексивності досліджуваних було відношення кількості цінностей, вказаних тільки для самого себе, до кількості цінностей "людей взагалі". Відповідно на цій підставі ми виділили дві групи осіб з відносно високою (12 чол.) і відносно низькою рефлексивністю (19 чол.).

На наступному етапі нашим завданням було порівняти час виконання завдання на категоризацію понять досліджуваними з різними показниками рефлексивності.

На екрані комп'ютера в змішаному порядку висвічувалися слова, що належать до таких понять, як сім'я, професіоналізм, толерантність, влада. Завданням досліджуваних було якнайшвидше віднести ті слова до однієї з двох категорій: традиційні цінності або сучасні цінності.

Як з'ясувалося, час категоризування слів був довшим у групі осіб з відносно низькими показниками диспозиційної рефлексії, ніж в групі осіб з відносно високими показниками. Істотність різниці за критерієм Стьюдента становила: $t = 2.324$ ($p < 0.05$).

Отже, бачимо, що особи з вищими показниками диспозиційної рефлексивності краще оперували аксіологічними поняттями, оскільки витратили менше часу на категоризацію. Отже, в описаному дослідженні рефлексивність сприяла швидшому виконанню завдання – на відміну від результатів попереднього дослідження. Це можна пояснити, на нашу думку, тим, що в другому дослідженні успішність виконання завдання передбачала залучення особистісних смислів, і розвинута диспозиційна рефлексія сприяла успішній категоризації аксіологічних понять. У першому дослідженні, яке мало більше процесуальний зміст, рефлексивність, що спонукала до більш глибокого аналізу передумов власних думок, відповідно вимагала й більше часу при виконанні другого завдання.

Отже, головна перевага рефлексивної самосвідомості полягає у тому, що вона дозволяє контролювати наші дії та психічний досвід. Здібність до самоаналізу та аналізу ситуаційних чинників,

що активізують саморефлексивні процеси, відіграє важливу роль у регуляції власної поведінки. Отже, важливим завданням професійної підготовки майбутніх юристів є розвиток діалогічної Я-концепції, актуалізація процесів самопізнання, самоаналізу, саморозуміння.

Список використаних джерел

1. Агапов В.С. Алгоритм моделирования Я-концепции руководителя в управленческой деятельности: Учебно-метод. пособие / В.С.Агапов. – М.: РАГС; МОСУ, 2001. – 60 с.
2. Андрійчук І.П. Формування позитивної Я-концепції особистості майбутніх практичних психологів у процесі професійної підготовки: дис. ...канд.психол.наук: 19.00.07 / Андрійчук Іванна Петрівна. – Тернопіль, 2003. – 208 арк.
3. Барко В.І. Професійний відбір кадрів до ОВС (психологічний аспект): Монографія / В.І. Барко. – К.: Ніка-Центр, 2002. – 296 с.
4. Барышникова И.В. Интегративный подход к исследованиям Я-концепции личности в отечественной психологии: дис. ...канд.психол.наук: 19.00.11 / И.В.Барышникова. – М., 1999. – 163 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/120831.html>
5. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание / Р.Бернс. – М.: Прогресс, 1986. – 420 с.
6. Боброва Е.М. Психологические особенности профессионального самосознания студентов педагогического вуза: автореф. дис. ...канд.психол.наук / Е.М. Боброва. – М., 1989. – 16 с.
7. Боришевский М.Й. Теоретические вопросы самосознания личности / М.Й. Боришевский // Психологические особенности самосознания подростка. – К.: Вища школа, 1980. – С. 5 – 38.
8. Гуменюк О.Є. Психологія Я-концепції: Навч. посібник / О.Є. Гуменюк. – Тернопіль: Економічна думка, 2004. – 310 с.
9. Ефремов Е.Г. Особенности формирования профессионального самосознания на различных стадиях профессионального обучения (На примере студентов-психологов): дис. ...канд. психол.наук: 19.00.07 / Ефремов Евгений Георгиевич. – Томск, 2000. – 186 с.
10. Иващенко А.В. Я-концепция личности в отечественной психологии / А.В.Иващенко, В.С.Агапов, И.В. Барышникова. – М.: МГСА, 2000. – 154 с.

11. Кащенко О.В. Психологічні детермінанти професійної самооцінки суддів: автореф.дис. ...канд.психол.наук: спец. 19.00.03 “Психологія праці, інженерна психологія” / О.В.Кащенко. – Харків, 2008. – 19 с.
12. Капрара Дж., Сервон Д. Психология личности / Дж. Капрара, Д.Сервон. – СПб.: Питер, 2003. – 640 с.
13. Макаренко П.В. Професійна Я-концепція майбутніх фахівців правоохоронної діяльності: дис. ...канд. психол. наук: 19.00.01 / Макаренко Павло Валентинович. – Х., 2001. – 187 арк.
14. Мащенко Н.І. Соціально-психологічні чинники становлення професійної самосвідомості студентів технічних університетів: автореф.дис. ...канд.психол.наук: спец. 19.00.05 “Соціальна психологія, психологія соціальної роботи” / Н.І. Мащенко. – Київ, 2005. – 20 с.
15. Митина Л.М. Психология развития конкурентоспособной личности: Учеб-метод.пособие / Л.М.Митина. – М.: Изд-во Московского психолого-социального ин-та; Воронеж: НПО “МОДЭК”, 2003. – 400 с.
16. Мурашко С.Ф. Акмеологические условия развития профессионального Я государственных служащих: дис. ...канд.психол.наук: 19.00.13 / Мурашко Сергей Федорович. – М., 2000. – 170 с.
17. Психология самосознания: Хрестоматия. – Самара: Бахрах-М, 2000. – 672 с.
18. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека / К.Роджерс. – М.: Прогресс; Универс, 1995. – 480 с.
19. Сергієнко Н.П. Психолого-правові засади формування особистості майбутніх працівників ОВС у процесі професійної підготовки: дис. ...канд.психол.наук: 19.00.06 / Сергієнко Надія Павлівна. – Х., 2005. – 194 арк.
20. Солдатова Е.Л., Молочкова И.В. Стратегические ориентиры психологического сопровождения личности в современном вузе / Е.Л.Солдатова, И.В. Молочкова // Психология в вузе. – 2007. – № 4. – С. 6–22.
21. Томчук М.І., Овчаренко Ю.О. Психологічні особливості професійної самосвідомості військовослужбовців: Монографія / М.І.Томчук, Ю.О. Овчаренко. – О.: ОРІДУНАДУ, 2006. – 194 с.
22. Терлецька Л.Г. Психологічні механізми процесу самоаналізу / Л.Г.Терлецька. – К., 2005. – 240 с.

23. Юрченко В.І. “Я-концепція” як показник особистісного зростання майбутнього вчителя / В.І. Юрченко // Психологія: Зб.наук. праць. – К.: КПУ, 1999. – Вип.4. – С.31 – 35.
24. Янчук В.А. Введение в современную социальную психологию / В.А.Янчук – Минск: Асор, 2005. – 768 с.
25. Jarymowicz Maria. Psychologiczne podstawy podmiotowości . –

Warszawa: Wydawnictwo naukowe, 2008. – 214 p.

Analysis of degree of the theoretical and methodological principles of professional I-concept development as a basis for its further structural and systematic analysis has been conducted in the article. The results of the empiric verification of the theoretical basics of I-concept as an integral component of a personality have been presented.

Key words: I-concept, subjectivity, empiric reviewers of I-concept, dispositional and situational reflectivity.

Отримано: 23.12.2009

УДК 615.851

Г. Клаус

Наративна робота в психотерапії в СИСТЕМНОМУ КОНТЕКСТІ

Стаття має на меті прояснити розуміння і використання наративної психотерапії в контексті системної психотерапії. Сенс наративної психотерапії полягає в деконструкції домінуючих історій клієнта та звільненні його від пануючих стилей розповіді, в реконструкцію альтернативних розповідей, а також в переході від монологів до полілогів.

Ключові слова: наративна психотерапія, система, деконструкція, полілог, екстерналізація проблем.

Целью статьи является прояснение понимания и использования нарративной психотерапии в контексте системной психотерапии. Смысл нарративной психотерапии состоит в деконструкции доминирующих историй клиента и освобождении его от преобладающих стилей